

sed ego illis utor nominibus quasi ipsa objecta praesentia ostendens, de altero dicam esse alteri identicum; pono nempe nomina pro rebus; et haec *suppositio nominis* vocatur. Est ergo suppositio usus termini loco alicujus rei de qua verificatur. Sed multiplex dividitur usus ille, est est suppositio:

materialis	— — —	si vox adhibetur pro seipsa, ut res, non ut signum; v. c. <i>Cicero</i> est trysyllabum.
formalis	— — —	si vox adhibetur pro re significata.
logica	— — —	si pro ipsa idea quam vox manifestat, v. c. <i>Plato</i> est idea singularis; <i>bos</i> est idea specifica.
realis	— — —	si pro re quam ipsa idea repraesentat, v. c. <i>bos</i> est animal.
absoluta	— —	si adhibetur pro ipsa natura, essentia, rei repraesentatae, v. c. <i>bos</i> est quadrupes ruminans (sensus est: naturam, essentiam bovis, nempe omnium boum, esse ut sint quadupedia ruminantia).
personalis	— —	si adhibetur vox pro ipsa re hanc naturam habente, v. c. <i>bos meus</i> mortuus est.
collectiva	— —	si stat vox pro re quam exhibet idea collectiva, v. c. <i>omnes partes</i> aequant totum (partes collective sumptae simul, non singulae...).
distributiva	—	si stat vox pro re quam exhibet idea universalis.
completa	—	si stat pro individuis singulis, v. c. <i>homines</i> sunt mortales (omnes et singuli...).
incompleta	—	si stat pro speciebus alicujus generis, i. e. pro aliquibus individuis ex singulis speciebus, v. c. <i>omnia animalia</i> fuerunt in arca Noe.
confusa	— —	si manifestat ideam particularem, v. c. requiritur <i>navis</i> ad navigandum (aliqua navis, sed indifferenter sive navis A, sive navis B, sive...).
determinata	—	si stat nomen pro re quam repraesentat idea singularis, sed quam manifesto ad modum ideae particularis, v. c. <i>aliquis Atheniensis</i> fuit Platonis magister (dico aliquem Atheniensem, sed cogito <i>Socratem</i> , non indifferenter Atheniensem quemlibet).
singularis	—	si stat pro re cogitata et manifestata ut singularis haec determinata est, v. c. <i>Plato</i> est philosophus.

II. Est et aliud de vocabulorum usu notandum. Saepe enim applicatur unus terminus supra alium, quae applicatio vocatur *APPELLATIO*; v. c. si dico: *homo justus*, terminus *justus* appellat *hominem*. Et duplex invenitur appellatio, nam est *appellatio formalis* si terminus appellans applicatur subjecto ratione illius notae quae per terminum appellatum exprimitur, v. c. *medicus sanans*,

i. e. ideo ille homo est sanans quia medicus est; sed est *appellatio materialis* si terminus appellans subjecto applicatur non ratione illius notae quae per terminum appellatum exprimitur, v. c. *medicus cantans*, i. e. cantans est ille homo qui medicus est, sed non ideo quia medicus est. Unde distingui potest duplex sensus hujus dicti: *medicus doctus*, scilicet si *doctus* appellat formaliter, ille homo est in arte medicinae doctus; si vero materialiter, ille homo qui in medicina satis ignarus forsitan est, in aliis disciplinis, puta in litteratura, historia, doctus dicitur.

CAPUT II.

DE JUDICIO, EJUSQUE SIGNO.

QUAESTIO 1^a.

De judicio.

Judicium est perceptio identitatis vel repugnantiae inter duas ideas objectivas, i. e. inter objecta repraesentata per duas ideas; v. c.: *Deus est bonus*.

Judicium supponit: 1° duas saltem ideas in mente versari, 2° eas inter se comparari, ut percipi queat objectorum identitas vel repugnantia.

Ipsa haec *perceptio* vocatur *judicium*. Hanc ordinario comitantur alii actus minime cum ea confundendi, v. c.: 1° *assensus mentis*, seu acquiescentia mentis in re cognita, quae non ipse actus cognoscendi, judicandi, sed potius ejus effectus, quies sequens, est; — 2° *actus mentis reflexus* quo mens ipsum priorem actum cognoscendi inspicit; — 3° *imperum voluntatis* ad enunciandum externe *judicium*; — 4° ipsa *affirmatio* seu enuntiatio per verba externa veritatis perceptae.

Idea objectiva altera vocatur *subjectum* *judicii*, seu id cui alterum cernitur convenire; altera *praedicatum*, seu id quod cernitur convenire alteri (vel non convenire).

Materia judicii dicuntur duae ideae objectivae quarum percipitur identitas vel repugnantia; — *forma judicii* dicitur ipsa perceptio hujus identitatis vel repugnantiae.

Judicia dividuntur multimode; sed rejecta in alium locum utiliore enumeratione, pauca hic sufficit indicare.

Secundum fundamentum suum, *judicium* est:

a priori, — seu analyticum, si sola idearum consideratio nos docet eas unum idemque repraesentare, vel non, v. c. *totum est majus sua parte*.

a posteriori, seu syntheticum, si experientia nos docet objectivam identitatem vel repugnantiam, v. c. *nix est frigida*.

Secundum formam suam iudicium est :

affirmativum — — si percipitur identitas objectiva duarum idearum.
negativum — — — si percipitur repugnantia...

infiniti subjecti : si negotio afficit subjectum, v. c. *non Joannes tradidit Jesum*, i. e. qui tradit, non Joannes est sed quilibet inter alios infinitos...

infiniti praedicati : si negatio afficit praedicatum, v. c. *Joannes Jesum non tradidit*, i. e. fecit aliud quolibet, sed non tradidit.

Potest proinde resolvi iudicium negativum quodlibet in affirmativum, nam percipere repugnantiam idearum est percipere non identitatem earum, i. e. negare identitatem est affirmare repugnantiam, v. c. *nullus angelus est lapis*, i. e. omnis angelus est non lapis (infiniti praedicati), vel etiam : non angelus (sed aliud quid = infinitum subjectum) est lapis; — *lapis non est vivens*, i. e. lapis est non vivens (infinitum praedicatum).

QUAESTIO 2^a.

De propositione, iudicii signo.

§ 1. DE NATURA PROPOSITIONIS.

Signum quo iudicium per vocem exprimimus, vocatur *propositio*; haec ergo est oratio qua aliquid de aliquo affirmatur vel negatur. Eius elementa sunt : *subjectum, praedicatum, et copula*.

Subjectum est id de quo aliquid affirmatur vel negatur.

Praedicatum est id quod de subjecto affirmatur vel negatur.

Copula est ipsa expressio identitatis vel repugnantiae inter hos duos terminos; quae semper est verbum *esse* in praesenti indicativo (nam de aliis propositionibus, modalibus nempe, quae dictum modificant, nondum hic agimus).

Copula saepe cum praedicato, vel cum ejus parte, in unum vocabulum coalescit, v. c. *justi erunt felices*, i. e. justis futuri felices; — *martyres vicerunt mundum*, i. e. sunt olim vincentes mundum.

Copulae significatio est identitatem exprimere inter subjectum et praedicatum, et hanc exprimit ut actualiter veram. Subjecti et praedicati est exprimere, per varias significationes et suppositiones, modificationes hujus veritatis, v. c. in tempore futuro, in ordine reali vel possibili, v. c. *omnis homo morietur*; — *homo est animal rationale*.

Saepe ex defectu nostrorum idiomatum nonnisi aliqua attentione distingui possunt propositiones infiniti subjecti et infiniti praedicati, v. c. si latine dicam : *Joannes non tradidit Jesum*.

Quoad significationem et suppositionem terminorum in variis propositionibus, notanda occurrunt sequentia :

1° in propositione affirmativa : a) praedicatum tribuitur subjecto juxta omnes et singulas notas comprehensionis suae, v. c. *leo est brutum*, i. e. leoni conveniunt omnes et singulae notae bruti : est *ens, substantia, corpus, vivens, sentiens*; — b) praedicatum est generatim terminus particularis, suppositione confusa, vel determinata, v. c. *Caesar est homo*, i. e. est aliquis homo, et quidem certus ille aliquis; — aliquando etiam venit suppositione singulari, v. c. *Christus est Filius Dei*, i. e. est ille unicus singularis Filius Dei.

2° in propositione negativa : a) terminus negatus (sive subjectum illud sit, sive praedicatum) sumendus est secundum omnes notas comprehensionis suae, collective, non distributive, v. c. *non leo occidit Achillem*, i. e. qui Achillem occidit non omnes simul habebat notas leonis, licet aliquas forsitan earum haberet, v. g. erat *ens, substantia, vivens, sentiens*, sed non *irrationale, carnivorum, quadrupes*, etc. — *lapis est non animal*, i. e. lapidi conveniunt non omnes simul, sed aliquae forsitan notae animalis; — b) terminus negatus est generatim universalis, suppositione distributiva, v. c. *Deus est non mortalis*, i. e. est nullus inter omnes mortales; — *non homo creavit coelum*, i. e. nullus ex omnibus hominibus; — aliquando etiam venit suppositione singulari, v. c. *non Dominus haec mandavit*; — *divitiae sunt non summum bonum*.

3° ergo perperam aliquando philosophi dicunt, in propositione affirmante subjectum contineri in praedicato; quod ita explicant : *Plato est homo*, i. e. Plato est *aliquis homo*, i. e. est unus ex hominibus, continetur in homine, in idea universali hominis. Si vero recte inspicias, videbis vocabulum *homo* quod est praedicatum, esse in suppositione particulari, ac proinde subjectum non in eo contineri sed esse cum eo identicum. Aliquo tamen sensu improprio verum est philosophorum dixerium, quia scilicet praedicatum est terminus *significatione* (non *suppositione*) sua universalis.

§ 2. DE DIVISIONIBUS PROPOSITIONUM.

Quum ad nullam particularem linguam, puta latinam, graecam, germanicam, gallicam, attendere nobis nunc in mente sit, sed rem potius philosophice inspicientes, generalia velimus considerare quae omnibus linguis humanis, quatenus signa iudiciorum sunt, communia esse debeant, plures hic non indicandae videntur propositionum divisiones, v. c. in plenas et ellipticas, in rectas et inversas, quae ad particulares grammaticas potius spectant. Sed aliae nobis explicandae veniunt divisiones propositionum.

I. **Secundum extensionem subjecti**, propositio est :

- singularis — — — — — cujus subjectum supponitur materialiter, v. c. *bos est monosyllabum*; — vel logice, v. c. *bos est species infima*; — vel singulariter, v. c. *hic bos est albus*.
- collectiva — — — — — cujus subjectum supponitur collective, v. c. *centum tauri sunt hecatomba*.
- particularis — — — — — cujus subjectum supponitur particulariter, sive confuse sive determinate, v. c. *bos fuit mactatus*.
- universalis — — — — — cujus subjectum supponitur distributive.
- metaphysice, — — — — — si talis enuntiatur veritas ut absolute impossibilis sit exceptio quaecumque, v. c. *totum est majus sua parte*.
- physice — — — — — si talis veritas ut secundum naturalem ordinem repugnet quidem, non vero praeter naturalem ordinem repugnet exceptio, v. c. *nullus homo potest ambulare super aquas*, nempe secundum naturam, sed per miraculum fieri potest.
- moraliter — — — — — si talis veritas, ut ordinarie verum sit, quamvis naturaliter plures dentur exceptiones, v. c. *omnis juvenis est inconstans*.
- indefinita — — — — — cujus subjectum supponitur absolute, v. c. *bos est cornutus*.

II. **Secundum modum copulae**, i. e. secundum varios modos quibus praedicatum potest subjecto convenire, seu quibus ei applicatur, propositio est :

- indicativa — — — — — quae simpliciter affirmat vel negat identitatem terminorum, v. c. *Deus est bonus*.
- modalis — — — — — quae hanc identitatem una cum aliqua habitudine varia inter subjectum et praedicatum enuntiat.
- objective — — — — — si a parte rerum est modificata habitudine. Sunt autem quatuor tales modificationes : necessitas, contingentia, possibilitas, impossibilitas; v. c. *Deus necessario est bonus*, i. e. debet esse, non potest non esse bonus; — *lapis contingenter frangitur*, i. e. contingit ut frangatur, potest non frangi; — *aliquis possibiliter dicet*, i. e. poterit dicere; — *circulus impossibiliter est quadratus*, i. e. non potest esse, nequit esse quadratus.
- subjective — — — — — si a parte loquentis est modificatio habitudinis inter subjectum et praedicatum, seu connotatur modificatio subjecti cogitantis ac loquentis, et est :
- admirativa — — — — — exclamativa... v. c. *quantum mutatus ab illo!*
- imperativa — — — — — optativa, permissiva... v. c. *veni tecum*; — *adveniat regnum tuum*; — *pereat mundus!*...
- interrogativa — — — — — v. c. *venietne?*

Notandum. 1° Propositiones *objective modales* solent linguis nostris Europaeis alio vocabulorum ordine enuntiari, v. c. *accidit ut lapis frangatur, dicat aliquis, nequit circulus esse quadratus*...

2° Propositiones *subjective modales* solent per grammaticales conjugationum varietates enuntiari; ubi vero tales conjugationum modi, v. g. optativus, permissivus deficiunt, variae sunt singularum linguarum regulae syntacticae, quibus illis formis suppleatur.

III. **Secundum materiam significandam**, i. e. secundum varietatem judiciorum manifestandorum et veritatum enuntiandarum, propositio est :

- simplex — — — — — quae unum subjectum, unumque praedicatum habet, v. c. *vir constans est impavidus*.
- composita — — — — — quae plura subjecta, vel plura praedicata habet; quae proinde plura judicia exprimit, v. c. *Petrus et Joannes sunt Apostoli*, i. e. Petrus est Apostolus, et Joannes est Apostolus.
- aperte — — — — — si in ipsa dictione apparet compositio, seu aequivalentia pluribus propositionibus.
- copulativa — — — — — v. c. *ille homo est probus et prudens*, i. e. est probus, et est prudens.
- adversativa — — — — — v. c. *ille homo est probus, sed non prudens*.
- disjunctiva — — — — — v. c. *ille homo est aut probus aut improbus*.
- occulte — — — — — si non ex ipsa dictione apparet compositio, sed exponi debet pluribus propositionibus; unde dicitur propositio *exponibilis*.
- exclusiva — — — — — quae aliquam partem ex affirmatione excludit.
- subjecti — — — — — v. c. *solus Deus est aeternus*, i. e. Deus est aeternus, sed cetera non sunt aeterna.
- praedicati — — — — — v. c. *brutum est materiale tantum*, i. e. est materiale, sed non est aliquid perfectius.
- comparativa — — — — — v. c. *Joannes est Petro major*, i. e. Joannes est magnus, Petrus est magnus, sed Joannes magis quam Petrus.
- reduplicativa — — — — — quae aliquem terminum repetit, ut ita duplicatus magis appareat, ac vim veritatis exprimendae extollat.
- causae — — — — — v. c. *homo, ut homo, est liber*, i. e. homo est liber, et causa hujus libertatis est quia homo est, seu ipsa ejus humanitas.
- determinationis, v. c. *homo, ut homo, est doctus*, i. e. homo est doctus, et ipsa ejus humanitas non quidem est causa cur sit doctus, sed est nota determinata per quam potuit fieri doctus, sine qua non potuisset.

Notandum. 1° Ut vera sit propositio *disjunctiva* : a) divisio sit adaequata, b) per membra quae non possint esse simul vera, c) nec simul falsa; v. c. non verae erunt : *consensus plurium testium aut nunquam errat, aut semper errat*; — *homo vel dives est vel miser*; — *vel catholicus est vel turca*.

2° Saepe dicitur *reduplicativa* propositio cujus repetitur terminus aliquis antea non expressus sed subauditus, v. c. *homo, ut animal, multis sensibilibus eget*; i. e. homo animal, ut animal.

IV. **Secundum modum exprimendi vocabulis** cogitationem, propositio est :

incomplexa	— — —	cujus subjectum et praedicatum singulis vocabulis exprimuntur, v. c. <i>Plato est philosophus, Petrus orat.</i>
complexa	— — —	cujus subjectum vel praedicatum pluribus vocabulis compleri debet, v. c. <i>Deus est creator mundi.</i>
in nomine	— — —	sive substantivo, sive adjectivo, sive pronomine completur; et quidem hoc nomen habet :
	— — —	appositum — v. c. <i>Deus bonus me diligit.</i>
	— — —	regimen — v. c. <i>Deus angelorum me diligit.</i>
	— — —	propositionem relativam
	— — —	{ explicativam — v. c. <i>Petrus, quem vidisti, veniet.</i>
	— — —	{ determinativam, v. c. <i>is, quem vocasti, veniet.</i>
in adverbio	— — —	habens propositionem comparativam :
	— — —	{ aequalitatis — v. c. <i>ibi jacet, ubi cecidit.</i>
	— — —	{ differentiae — v. c. <i>magis clamat quam dolet.</i>
in verbali	— — —	habens :
	— — —	regimen — sive directum, v. c. <i>amat patrem</i> , sive indirectum, v. c. <i>dat patri</i> , sive circumstantiale, v. c. <i>currit in horto.</i>
	— — —	propositionem — objectivam, seu quae tota sit regimen directum, v. c. <i>sentio calere ignem.</i>

Notandum. 1° Propositio *relativa explicativa* potest falsa esse, nec tamen necessario falsa ideo erit propositio principalis, v. c. *amicus, quem invisi, mortuus est* (etiam si non invisi, potest mortuus esse).

2° Propositio *relativa determinativa* est *correlativa*, i. e. semper alicui vocabulo demonstrativo propositionis principalis correspondet vocabulum illud quod propositionem secundariam introducit, v. c. *is quem vocasti...*; quae correspondentia saepe etiam ex ipsa vocabulorum forma apparet, v. c. *talis qualis, tantus quantus.*

3° Eodem modo *correlativa* est propositio *adverbialis aequalitatis*, v. c. *tam sapiens est Petrus quam Paulus*; quam correspondentiam exprimit saepe ipsa

vocabulorum forma, v. c. *tam quam, tum quum*; alias vero non exprimit, v. c. *post quam, eo quod, ideo ut, ideo quia, sic ut.*

4° Ut vera sit propositio *correlativa* quaecumque, tria debent vera esse : utraque separatim propositio, principalis et secundaria, et ipse nexus inter utramque indicatus, v. c. *jacet — ibi ubi — cecidit*. Quorum si vel unum deerit, falsa est propositio complexa, v. c. si *cecidit*, et si *jacet*, sed non *ibi ubi...*

5° Ad propositiones *correlativas* revocanda est propositio *conditionalis*; utique *si, forsitan si, non si, utique si non*; eaque omnibus iisdem regulis subjacet ac *correlativae* aliae; v. c. *ab illo si peteres, utique acciperes*; — *si non petes utique non accipies*; — *non accipies si petes*; — *utique accipies si non petes.*

6° Quae modo dicebantur, vera sunt de omni propositione; attamen humanae linguae vario usu vel totum exprimunt, vel partes aliquas, particulas praesertim seu brevissima vocabula, subaudiunt vel contrahunt; qua de re consulenda grammatica particularis cujusque linguae.

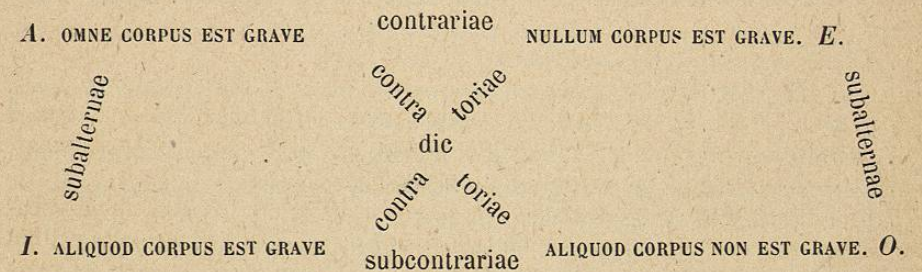
§ 3. DE COMPARATIONE PROPOSITIONUM.

Inter varias propositiones si comparationem instituas, aliquas invenies sibi invicem oppositas, alias aequipollentes, alias inter se convertibiles.

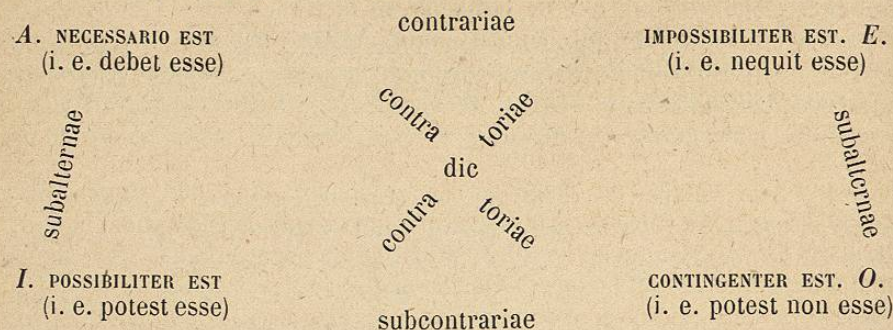
I. **Opponuntur propositiones** inter se : 1° *contradictorie*, illae quarum una tantum affirmat aut negat, quantum sufficit ut altera sit falsa, v. c. *omne corpus est grave, aliquid corpus non est grave*; — 2° *contrarie*, quarum una tantum affirmat quantum altera negat, v. c. *omne corpus est grave, nullum corpus est grave*; — 3° *disparate*, quarum una plus negat, quam sufficit ut altera sit falsa, v. c. *omne corpus est grave, decem corpora non sunt gravia.*

Unde synoptice exponi possunt oppositiones :

quoad propositionis quantitatem :

vel etiam, quoad propositionis qualitatem :

Notandum. 1° *Contradictoriae* non possunt simul esse verae, nec simul falsae. Ergo ex veritate unius infertur falsitas alterius, et vice versa.

2° *Contrariae* (vel *disparate oppositae*) non possunt simul esse verae, sed possunt simul esse falsae. Ergo ex veritate unius infertur falsitas alterius, sed non vice versa.

3° *Subcontrariae* possunt esse simul verae, sed non possunt esse simul falsae. Ergo ex falsitate unius infertur veritas alterius, sed non vice versa. Nec sunt vere oppositae nisi subjectum in utraque supponatur determinate pro eodem objecto, ac proinde sint *contradictoriae*.

4° *In subalternis* ex veritate universalis infertur veritas particularis, sed non vice versa.

5° Quae modo dicta sunt, propositiones simplices respiciebant. Si vero fuerint propositiones nimis compositae vel complexae, resolvantur in simplices, et facile dignoscetur oppositio.

II. **Aequipollentes** sunt propositiones quae idem valent quoad amplitudinem significationis et veritatem, licet sub aliis verbis enuntiatae, v. c. *omnis homo est mortalis, nullus homo non est mortalis*.

III. **Conversio** propositionis est commutatio terminorum, ita ut subjectum fiat praedicatum et vicissim, non mutata veritate, v. c. *omnis homo est mortalis, aliquid mortale est homo*.

Quaeritur regula modificandi unam propositionem, ut convertatur in aliam sibi aequipollentem. — Regula haec universalis est, ut sub quibusvis verbis, et permutatis quomodovis subjecto et praedicato, maneat eadem terminorum *significationes* et *suppositiones*. — Particulares regulas et media suppediabit grammatica, varias pro variis linguis.

Conversio est : 1° *simplex*, si servatur eadem quantitas propositionis, v. c. *aliquis homo est felix, aliquis felix est homo*; — *nullum corpus cogitat, nullum cogitans est corpus*. — 2° *per accidens*, si non servatur quantitas, v. c. *omnes homo est vivens, aliquid vivens est homo*; — *nullum corpus cogitat, aliquid non cogitans est corpus*. — 3° *per contrapositionem*, si praefigitur negatio utrique termino, v. c. *aliquis homo est grammaticus, aliquis non grammaticus est non homo*; — *omnis homo est rationalis, omne non rationale est non homo*.

CAPUT III.

DE DIVISIONE, PRIMO SCIENDI MODO.

Primus modus res per suas rationes cognoscendi, ideasque earum distinctas acquirendi, simul atque aequivocationes vitandi, est ut objectum cognoscendum dividamus in suas partes; quarum singularum consideratione multo clarius et plenius totum ex illis compositum postea cognoscamus. Atque haec mentis nostrae operatio dicitur *divisio* seu *analysis*.

Divisio aliqua improprie vocatur, illa nimirum quae *vocem aequivocam* in diversas significationes suas dividit; quae melius et proprie dicitur *distinctio*, v. c. *Gallus est vel homo ex Gallia, vel avis gallinacea*.

Divisio proprie dicta seu realis, multiplex est pro multiplici toto cujus partes explicat. Quum enim toti divisio correspondeat totius divisio, quale est totum, talis divisio.

Est ergo divisio :

}	totius actualis — — —	i. e. rei quae habet essentiam compositam,
	in partes físicas	— quae realiter sunt distinctae et separabiles.
	essentiales — — —	— quae toti ita sunt necessariae, ut vel una sublata, conceptus totius pereat, v. c. <i>hominis in corpus et animam</i> .
	integrales — — —	— quae totum constituunt integrum, sed quarum una vel pluribus sublatis non mutatur totius natura.
}	homogeneas — — —	— ejusdem naturae et appellationis ac totum, v. c. <i>aquae in duas lagenas</i> ; — <i>lineae in duas</i> .
	heterogeneas — — —	— diversae naturae ac totum, v. c. <i>corporis in membra</i> ; — <i>versus in pedes</i> .
}	in partes metaphysicas, i. e. quae distinctae et separabiles sunt, non realiter, sed solum per mentis considerationem, v. c. <i>hominis in animal et rationale</i> .	
	totius logici — — —	i. e. ipsius ideae universalis, prout divisibilis in sua inferiora est (partes subjectivas seu extensionis).
}	generis in species suas, v. c. <i>viventis in animal et plantam</i> .	
	speciei in sua individua, v. c. <i>hominis in Joannem, Paulum, X, Y, Z</i> .	
	subjecti secundum accidentia, v. c. <i>corporis in motum, et immotum</i> .	
	accidentis secundum subjecta, v. c. <i>liquidi in aquam, vinum, lac...</i>	
}	accidentis secundum accidentia, v. c. <i>candidi in durum, molle, liquidum</i> .	

Notandum. 1° Totum actuale dividitur in partes suae comprehensionis; totum logicum in partes suae extensionis.